

בהודאה לשעבר ובבקשה לעתיד נבקש להמשיך להרבות בלימוד ותפילות לרפואת ידיד ה' וידיד ישראל, מגדולי תומכי התורה בדורינו, צבי חיים בן הלינה שיינדל הי"ו, ברכה יוטא בת מירל בתוך שאר חולי ישראל, והן א-ל כביר ולא ימאס תפילת רבים ובזכות התורה הקדושה יזכו לרפואה שלימה רפואת הנפש ורפואת הגוף, וזכות התורה הק' יגן על הכלל ועל הפרט מכל צרה וצוקה נגע ומחלה,

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

שיעור ממורנו ורבינו

מרא דאתרא דשכונת "אדמור מצאנז-והסביבה"

הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

המשך שאלות מעשיות הקשורים למגיפת הקורונה

ערב ש"ק פ' אחרי מות קדושים תש"פ

האם קריאת השם לבת צריכה להיות על יד הספר תורה

מנהג ישראל שהאב נותן שם לבתו כשעולה לתורה, ובזה מתפרסם שמה, ויש להסתפק מה יעשו אלו שנולדו להם בנות בתקופה זו, שחלק מהם אין להם אפשרות כלל להתפלל במנין, וחלק מהם מתפללים במנין אבל אין קרה"ת כיון שאין להם ס"ת. בשו"ת משנה הלכות (חיי"ג סי' ק"צ) כ' שקריאת שם הבת נהוג בישראל מאז ועד עתה דווקא ביום קריאת התורה, ויש בזה שני טעמים: א. קריאת השם צריכה פרסום ברבים, ושתתחזק בשם זה, דיש בזה נפ"מ לכל דבר שבקדושה, וגם לגיטין וקידושין ליבום וחליצה לירושה וליחוס משפחה, ובעת קרה"ת נמצאים שם רבים ונתפרסם הדבר, ב. מתפללים על האם והילד כעין שמתפללים על הזכר בשעת הברית "קיים את הילד הזה לאביו ולאמו, ויקרא שמו בישראל" שעושין זה בציבור, כמו"כ מתפללים על הבת שנולדה בעשיית "מי שבירך".

אבל יש להעיר, דלפי דברי המשנה הלכות, עיקר הקפידא אינה שיתנו שם לבת דווקא לפני הס"ת, אלא שיתנו השם ברבים כדי שיתפרסם, והזמן והמקום הטוב ביותר כדי לפרסם את השם הוא בזמן קרה"ת, אבל אין חיוב לקרוא את השם דווקא בקרה"ת, אלא שאז מתפרסם יותר, ולכן נראה שאם אין אפשרות לקרא שם לבתו בקרה"ת, וגם אין אפשרות לקרא את השם במנין, יבקש משלש שכנים לצאת לפתח דירתם, ואחד מהם יעשה "מי שבירך" לקריאת השם, בעבור שאבי התינוקת יתן לצדקה בעדה, והפרסום הוא מה שקרא את השם לפני שלשה שנקראים "רבים, בהרבה דינים, ועי' בשו"ת זכרון יוסף (הג"ר יוסף שטיינהארט ז"ל נדפס בשנת תקל"א - או"ח סוסי" ה') שנהגו לקרא שם לבת בבית היולדת בנוכחות נערות קטנות שהגיעו לכבוד קריאת השם, ולא היה שם ס"ת כלל.

נפילת אפים בחדר שיש שם ספרים

כשאין מתפללים בביהכ"ס, יש להסתפק מתי אומרים תחנון בנפילת אפים, ומתי אומרים אותו בישיבה בלי נפילת אפים, ומה יעשו אם מביאים להם ס"ת מאחד מהדירות אחרי תחנון לצורך קרה"ת, וכמו"כ מי שמתפלל ביחידות בדירתו בחדר שיש שם ספרים.

כ' הרמ"א (סי' קל"א ס"ב) י"א דאין נפילת אפים אלא במקום שיש ארון הקודש וס"ת בתוכו, אבל בלא זה אומרים תחינה בלא כסוי פנים, וכן נוהגים, וחצר ביהכנ"ס הפתוח לביהכנ"ס או בשעה שהציבור מתפללין, אז אפילו יחיד בביתו אומר תחינה בנפילת אפים (ע"ש במ"ב שנופל על אפיו אפילו אם הוא רחוק מבית הכנסת, ובתנאי שאין שם טינוף שמפסיק בין ביתו לביהכנ"ס, ועוד דמיירי שגם הציבור אומרים תחנון בשעה זו).

נפילת אפים כשיש ס"ת בחדר צדדי ולא בתוך ביהכנ"ס

כ' האג"מ (או"ח ח"ד סי' כ"א) דגם אם הס"ת נמצא בחדר צדדי משום שהוא יותר שמור שם, חייבים בנפילת אפים בבית המדרש שמתפללים שם, כיון שיש ס"ת באותו מקום. מרן הגרשז"א זצ"ל פסק דגם כששומרים הס"ת במקום אחר, ורק מביאים אותו לארון הקודש בביהכנ"ס לצורך קרה"ת בשני וחמישי, ג"כ יש להקל ליפול על פניו (אשי ישראל פכ"ה הערה ל"ו).

נפילת אפים במקום שיש שם ספרים

המ"ב (סק"א) הביא מחלוקת אם יש נפילת אפים במקום שאין שם ס"ת רק שאר ספרים. מצד אחד הא"ר ודרך החיים ס"ל שלא יפול על פניו (והא"ר סק"ה הסביר דצריך לומר כן, דאל"ה, הלא כל בית יש בו מזוזה, ויצטרך ליפול על פניו שם), והכי מבואר בשו"ע הרב (סי' קל"א ס"ג) ובקיצור שו"ע (סי' כ"ב ס"ד) ובכה"ח (סי' קל"א סקמ"ה), אבל מאידך גיסא המ"ב הביא בשם העולת תמיד ושכנה"ג ומגן גיבורים דכשיש שם ספרים יפול על פניו (והמגן גיבורים סק"ז יישב הוכחת הא"ר, דשאני מזוזה שאינו עשוי ללמוד ממנה, ועוד שהיא מכוסה, ומה"ט גם כשיש תפילין בחדר אינם מחייבים נפילת אפים). אבל בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סי' ע"ט) העיר שאם נופלים על אפים כשיש שם ספרים, כש"כ בתפילין, וק"ו כשהם על ראשו שקדושתן מרובה, וחמור מס"ת שאסור להסיח דעת מרוב קדושתו, ומשמעות הרמ"א שכתב שנופלים כשיש ס"ת, משמע שאם אין שם ס"ת אין נופלים גם בשחרית שיש לו תפילין על ראשו, וא"כ אינו מועיל גם אם יש ספרים בחדר

למעשה מרן הקה"י זצ"ל נהג כשיטת המקילים, ואמר תחנון בנפילת אפים בחדרו שהיו שם ספרים אע"פ שלא היה שם ס"ת (ארחות רבינו ח"ב עמוד ס"ז), וכן נקט באג"מ (או"ח ח"ה סי' כ' סק"ה), וכבר כ' מרן החת"ס זצ"ל (בהגהותיו בשו"ע סי' קל"א) שהוא נהג ליפול על פניו היכי דגרס כשיטת השכנה"ג הנ"ל. אמנם מרן הגרשז"א זצ"ל נקט דמה שנהגו לומר תחנון בנפ"א בירושלים גם כשאין שם ס"ת או שאר ספרים (עי' אג"מ יו"ד ח"ג סי' קכ"ט סק"ב שהסביר המנהג, משום שירושלים הוא מקום קדוש ומיוחד לתפילה, וממילא גם כשאין שם ס"ת שייך נפ"א כמו במקום שיש שם ס"ת), היינו דווקא בין החומות שקדוש לענין קדשים קלים ומעשר שני, אבל בשאר ירושלים אומרים בנפ"א דווקא כשיש שם ס"ת או ספרים (וכן נקט בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' ע"ט, אלא שלא היקל אם יש שם רק ספרים), ובשאר א"י אין אומרים בנפ"א אא"כ יש שם ס"ת (הליכות שלמה – תפילה פי"א ס"א והערה 37).

נפילת אפים ליחיד שיש לו ס"ת בביתו

במקום שיש ס"ת, גם יחיד בביתו נופל על פניו (מ"ב סק"א).

נפילת אפים כשמתפלל בעזרת נשים

עוד הוסיף המ"ב (סק"ג) שאם הוא מתפלל בעזרת נשים, ג"כ צריך נפילת אפים כיון שיכול לראות מקום הארון הקודש מהחלונות, והמהרש"ם (בדע"ת שם ד"ה וחזר) הוסיף דנחשב פתוח אפילו אם יש שם וילון.

ברכה אחת מעין שבע במנינים בליל ש"ק בתקופת מגיפת הקורונה

תוספת על השיעור שנמסר בליל ש"ק פ' ויקהל - פקודי בענין זה

כ' בשו"ע (סי' רס"ח ס"י) שאין אומרים ברכה אחת מעין שבע בליל שבת אא"כ הוא מנין קבוע, ולפ"ז יש להסתפק לגבי המנינים המתפללים במרפסות, שכבר מתפללים שם קרוב לחודש ימים, האם נחשבים כמנין קבוע כדי לומר ברכה אחת מעין שבע בליל ש"ק.

הט"ז (סי' רס"ח סק"ח) כי וז"ל אותן שקובעים מקום להתפלל על איזה ימים, כמו שרגילים לעשות בירידים, זה הוה דומה לביהכנ"ס קבוע, ואומרים שם ברכה זו עכ"ל. בשו"ע הרב (שם סט"ו) שינה את הלשון קצת, וכתב "כגון בירידים שרגילים לקבוע מקום על כמה שבועות", וכבר העירו ע"ז בשו"ת מנחת יצחק (ח"י ס"י כ"א) ושו"ת קנה בושם (ח"י ס"י מ"ח אות ד). המנחת יצחק כי שגם הקיצור שו"ע (סי' ע"ו ס"ז) כי כמו השו"ע הרב, והסביר שהם הבינו דא"א לומר דמש"כ הט"ז "כמה ימים" הוא בדווקא, דא"כ למה פסק השו"ע שאין אומרים הברכה בבית החתן ובבית האבל, הלא גם הם קבועים לכמה ימים, אעכ"ל דכוונת הט"ז היא לכמה שבועות.

מרון החת"ס זצ"ל היה לו תלמיד הג"ר צבי הירש מאגליד זצ"ל, והוא נשאל בענין ברכה אחת מעין שבע כשעושין מנין בבית החולה לכמה שבועות עד שיתרפא (התשובה מובא בקובץ זכור לאברהם שנת תשס"ד עמוד רע"ג – וכן באור ישראל קובץ ע"א עמוד צ"א), וכתב שם שאין הנידון דומה לט"ז כלל, דלהכי כי שקובעים מקום להתפלל כמו בירידים, כוונתו שקובעים בית שיהיה זה ביהכנ"ס בכל יריד ויריד, ולכן אף שבין יריד ליריד הוא סגור, עכ"פ שם ביהכנ"ס עליו לאנשי היריד, ודומה עכ"פ קצת לתחילת תקנת חז"ל שיאמרו ברכה זו בביהכנ"ס, וגם זה שם ביהכנ"ס עליו, ודומה לכפר שיש להם ביהכנ"ס ואין מתאספין רק פעם בחודש. אבל בנידון דידן, שהעיקר הוא בית תשמיו, ולא הוקבע לשנים רבות להיות בית תפילה רק ע"פ מקרה בהיות שם חולה ר"ל, מעולם לא נקרא עליו שם בית הכנסת, ולא דמיא כלל לתחילת תקנת חז"ל, והביאו בשם הספר מאורי אור (חלק באר שבע עמוד ק"ג): שג"כ הבין שכל דברי הט"ז הם רק בירידים שיש להם ביהכנ"ס קבוע שם, אלא שרק מתפללים שם לתקופת היריד.

אמנם הכה"ח (סי' רס"ח סק"ט) הביא בשם שו"ת בית דוד (סי' תקל"ז) וברכ"י (שם סק"ד) דבשנת תס"ח יצא הקצף על תושבי שאלוניקי, והיה דבר בעיר, ורוב בעלי בתים יצאו מהעיר לכפרים שבסביבות, ונסתפקו אם לומר ברכה אחת מעין שבע בלילי שבתות, וכי דפשיטא שאין לאומרה שם, חדא משום שהמאחרין לבא אין הולכים שם להתפלל, דדווקא בזמן חכמי הגמ' שהיה להם בתי כנסיות קבועות בשדות, היו המאחרים הולכים שם כדי להתפלל בביהכנ"ס קבוע שיש בו קדושה, אבל באלו מקומות שאינם ביהכנ"ס קבוע, אין המאחרים הולכים שם, אלא הולכים לביתם ומתפללים שם.

אמנם בשו"ת מנחת יצחק הנ"ל הביא בסו"ד מש"כ התהלה לדוד (סי' רס"ח סק"ג) דאם כל הציבור מתפללין בבית אחר שלא בביהכנ"ס מאיזה טעם, אומרים ברכה אחת מעין שבע, דבזה שפיר שיך הטעם דמאחרין לבוא (והעתיקו המנחת שבת סי' ע"ו סק"כ), ועפ"ז כי בשו"ת מנחת יצחק שם, וכן היה כמה וכמה פעמים שהוצרך הציבור בפקודת הבד"צ שליט"א לצאת ולמחות ברחובה של עיר, ונסגרו הבתי כנסיות ובתי מדרשות, ואמרו ברכה אחת מעין שבע ברחובה של עיר. ונראה שאין דבריהם סתירה להמבואר לעיל, דהתם כל הקהלה כולה מתפללים במקום אחר, לכן המקום ההוא נהפך להיות ביהכנ"ס של העיר, וכיון שכן, כל מי יגיע באיחור ילך לרחובה של עיר להתפלל אתם שם, משא"כ הפוסקים הנ"ל שלא היה שם ביהכנ"ס קבוע (אמנם יש לציין שבאג"מ או"ח ח"ד סי' ס"ט סק"ג פשיטא ליה שאם יש מנין קבוע למעריב בליל שבת בבית, ג"כ אומרים ברכה אחת מעין שבע).

הרי מבואר דיש לחלק טובא בין המנינים שלנו במרפסות ובחצירות, למש"כ הט"ז לגבי הירידים, דהתם הבית הכנסת היתה בית הכנסת קבוע, אלא שרק התפללו שם בתקופת הירידים, משא"כ במנינים שלנו, אע"פ שכבר מתפללים בהם כמה שבועות, אבל קשה לומר שהם בגדר בית הכנסת קבוע, ויותר מזה שמעתי בשם מרון הגר"ח קניבסקי שליט"א, שבודאי אין אנחנו רוצים שה"קביעות" הזה תשאר, ואדרבה כל יום אנחנו מצפים שנוכל לחזור לבתי כנסיות הקבועות שלנו, ולכן הורה דלמעשה אין לומר ברכה אחת מעין שבע במנינים שלנו במרפסות ובחצירות, ונוזכה במהרה לחזור לבתי כנסיות ובתי מדרשות שלנו להתפלל תפילותינו כתיקונן אכ"ר.

מי שבירך לתענית בה"ב - אחרי שחרית בלי ס"ת או במנחה בס"ת

מנהג ישראל לברך המתענים בה"ב לפני תפילת מוסף בש"ק כשהחזן מחזיק הס"ת לפני החזרתו לארון הקודש, ויש להסתפק מה יעשו ציבור, שלאור המצב השרוי היום בכל העולם, אין להם ס"ת לקרה"ת, אבל יקבלו ס"ת אחרי תפילת מוסף או לתפילת מנחה, האם ימתינו מלברך המתענים בה"ב עד שיהיה להם ס"ת, או שמא החזקת הס"ת ע"י החזן כשמברך המתענים אינו כ"כ חשוב בכדי לדחות אמירת ה"מי שבירך" לזמן אחר.

טעמים למנהג תענית בה"ב

כ' בשו"ע (סי' תצ"ב) יש נוהגים להתענות שני וחמישי ושני אחר הפסח וכן אחר חג הסוכות, וממתינים עד שיעבור כל חודש ניסן ותשרי ואז מתענים, ונחלקו הראשונים ואחרונים בטעם מנהג זה. תוס' בקידושין (פ"א. ד"ה סקבא) והראב"ד (שו"ת תמים דעים סי' קע"ח) הסבירו, דכיון שבחג מתקבצים אנשים ונשים לשמוע את הדרשה ונותנים עיניהם אלו באלו, לכן מתענים אח"כ לכפרה. הרא"ש בתענית (פ"א סי' כו) והראב"ד הנ"ל ובספר האשכול (ח"ג סי' ג') ובכל בו (סי' ס"א) כ' כעין טעם זה, משום שברגל אוכלים ושותים שבעה ימים יותר מדי, ומרוב אכילה ושתיה ושמחה, פוחזים וחוטאים, וציינו שכן מצינו באיוב (א' ה') שהביא קרבנות אחרי ימי המשתה כמנין כל בניו שמא בניו חטאו במשתה, והתענית במקום קרבן. הא"ר (סי' תצ"ב סק"ג) כ' טעם אחר לתעניות אלו, לכפרה שמא עשו מלאכה האסורה בחוה"מ (וע"ע בתוס' חיים על הח"א סוף כלל ק"ל).

הכרזת תענית בה"ב ב"מי שבירך"

המ"א (סי' תצ"ב סק"ג) הביא בשם הש"ך (יו"ד סי' ר"כ סוסקלי"א) שבשבת הראשון שאחר ראש חודש מברכין מי שיתענה בה"ב, ובטעם הדבר שמכריזין על תעניות בה"ב ואין מכריזין על שאר תעניות, הסביר התו"ט בתענית (פ"ב מ"ט) משום שתעניות הללו אינם ביום קבוע בחודש, ואין הכל יודעים מתי חלין, ולכן מכריזין בשבת שלפני התענית כשכולם נמצאים בביהכ"ס.

חיוב קבלת תענית מבעו"י

שנינו בתענית (י"ב). אמר שמואל כל תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום לאו שמיה תענית, ואי יתיב מאי, אמר רבה בר שילא דמי למפוחא דמליא זיקא (פרש"י הוא מפוח שנופחין בו הנפחין את האור המתמלא ברוח, אף זה נתמלא רוח שלא אכל בחנם, וע' בשו"ע סי' תקס"ב ס"ה ב' דעות בענין זה).

בטעם החיוב לקבל התענית מבעו"י, כ' הלבוש (סי' תקס"ב ס"א) שהתענית דומה לקרבן שמקריב חלבו ודמו, וכמו שצריך להקדיש קרבנו לפני שיקריבנו, ואפילו אם הוא מתעסק בשחיטה, הוא פסול כדכתיב "לרצונכם תזבחו", כך המתענה ואינו מקבלו קודם לכן, דומה למתעסק בקדשים ופיגול הוא ולא ירצה לו.

האם עניית אמן על ה"מי שבירך" של הש"צ מחייבו לצום

והנה המ"ב (סי' תצ"ב סק"ג) הביא בשם המ"א דמי שענה אמן על אותו "מי שבירך" ודעתו להתענות, א"צ לקבל עוד במנחה שלפני יום התענית, ומ"מ אם אח"כ נמלך שלא להתענות, אינו מחוייב להתענות מחמת עניית אמן כל זמן שלא קבל עליו התענית בפירוש בפיו. אבל בהל' תענית כ' המ"ב (סי' תקס"ב סקל"ט) דלפמשי"כ בסי' תקס"ג שיש מחמירין שאפילו בהרהור בלבד הוי קבלה, א"כ לפי דבריהם צריך ליזהר שאם בזמן שענה אמן על ה"מי שבירך" בשבת, הי' בלבו להתענות, לא יחזור בו ממה שקיבל להתענות אע"פ שרק הי' בהרהור (והוסיף שם השעה"צ סקל"ז דאם אין רצונו להתענות, יענה אמן על ברכת הש"צ, ויכוון שאינו מקבל התענית אלא שהקב"ה יברך למי שיקבל עליו להתענות בה"ב).

ולכאורה צריך להבין עיקר דברי המ"ב, דמצד אחד כתב שעניית אמן נחשבת כקבלת תענית, ומאידך גיסא ס"ל דכל זמן שלא קיבל התענית בפירוש בפיו אינו מחוייב להתענות מחמת ענייתו, ואם

נמלך שלא להתענות, מעיקר הדין אי"צ להתענות. מרן הגרישי"א זצ"ל הסביר בקובץ תשובות (ח"א סי' מ"ה) דאע"פ דקיי"ל שכל תענית שלא קבלו עליו היחיד מבעו"י אינו תענית, ורק בתעניות שגוזרים על הציבור אין כל יחיד צריך לקבלו, מ"מ בתעניות בה"ב סגי בעניית אמן אחרי הש"צ במי שבירך, הואיל ויש בהם כעין ציבור כמש"כ האחרונים, ולכן מי שעונה אמן ובמחשבתו להתענות, ומתחיל בתענית, בודאי אי"א עוד לסגת, וחייב להשלים את הצום, ולכן סגי בעניית אמן. ונלענ"ד לבאר דכשעונה אמן נחשבת ענייתו כקבלת תענית בציבור, ושוב הוי כתענית ציבור שא"צ קבלה חדשה, ולכן אם התחיל להתענות וכבר חל קבלתו, שוב אינו יכול לסגת מקבלתו וחייב להשלים התענית, משא"כ אם נמלך שלא להתענות לפני שהתחיל להתענות, כיון שקבלתו עדיין לא חלה יכול לחזור בו, אע"פ שהי' מקום לומר שיצטרך להתיר נדרו שקיבל ע"ע להתענות, ע"ז הסביר המ"ב דכיון שלא נדר בפיו, אין לו דין של נדר שצריך התרה, ולכן אם נמלך לפני התחלת הצום אי"צ להתענות.

זמן אמירת ה"מי שבירך" למתענים בה"ב

הלבוש (שם ס"א) כ' שהש"ץ אומר את ה"מי שבירך" אחרי קרה"ת ו"אשרי", לפני שיאמר "יהללו", ויקח את הס"ת בידו כדי לברך את העם עם ס"ת, וכן העתיקו הפמ"ג (שם א"א סק"ג) והשערי אפרים (שער י' סמ"ו) בקיצור. לפ"ז יש להסתפק כמה צריך להשתדל להחזיק ס"ת בשעת ה"מי שבירך", דזה פשוט שאם יש מנין שאין להם ס"ת (כמו שנפוץ בתקופה זו, שרוב אלו שיש להם הזכות להתפלל במנין, מתפללים במרפסות ולא בבתי כנסיות), בודאי יאמרו ה"מי שבירך" גם בלי ס"ת, אבל השאלה היא, מה יעשו ציבור שאין להם ס"ת בשבת בבוקר, ומ"מ הם יודעים ששיגו ס"ת לקרה"ת אחרי התפלה או בתפילת מנחה, האם יאמרו ה"מי שבירך" בבוקר לפני מוסף, או שמא ימתינו עד קרה"ת אחרי התפלה או במנחה, ואז יוכלו לאמרו כשהס"ת ביד הש"ץ. כדי לפשוט ספק זה, יש לדון האם הענין שהשליח ציבור יחזיק הס"ת בשעת אמירת ה"מי שבירך", הוא דומה למה שנוהגין שהש"ץ מחזיק הס"ת בשעת ברכת החודש.

החזקת הס"ת בזמן ברכת החודש

כ' השערי אפרים (שער י' סל"ו) שבזמן אמירת "מי שעשה נסים" בברכת החודש, הש"צ יאחז ס"ת בידו, וכן הובא גם במ"ב (סי' צ"ו סוסק"ב) בשם המחצה"ש, דבשעה שמברכים החודש מחזיק ס"ת בזרועו, והסביר המקור חיים (סוסי רפ"ד) טעם הדבר דע"ז יותר תחול תחינה ובקשה וברכה, והמחצה"ש הנ"ל הוסיף שהחזקת הס"ת בידו מעוררת את הכוונה, ובאג"מ (או"ח ח"א סי' קמ"ב) כ' דאולי הטעם הוא זכר לזמן שהיו מעברים את השנה, וכשלא היו שם עשרה אנשים, כ' תוס' בברכות (מ"ח. ד"ה ולית) שהיו מחזיקים ס"ת בידיהם.

בשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"ב סי' מ"ג) כ' דאין לזלזל במנהג זה של אחיזת הס"ת, משום שהוא מנהג קדום וקדוש בישראל, ומנהג אבותינו תורה היא, ומרן הגר"ח קניבסקי שליט"א פסק דאפילו אם מנין אחר צריכים את הס"ת כדי לקרא בו, ויש טירחא דציבורא להמתין עד שציבור הראשון יסיימו ברכת החודש, אין לבטל מנהג זה של החזקת הס"ת בזמן שמברכין החודש (אשי ישראל פל"ט הערה י"ד).

לפ"ז יש לדון לגבי ה"מי שבירך" שאומרים לאלו שיתענו בה"ב, דלכאורה חלק מהטעמים שנאמרו למה מחזיקין הס"ת בברכת החודש, שייכים גם באמירת ה"מי שבירך" לפני בה"ב, דהיינו משום דבזה יותר תחול תחינה ובקשה וברכה, או משום שהחזקת הס"ת בידו מעוררת את הכוונה, ובפרט שהלבוש כ' דסיבת החזקת הס"ת בשעת אמירת ה"מי שבירך" היא כדי לברך את העם עם ס"ת.

מניעת אמירת ה"מי שבירך" כשיש חתן בבהכנ"ס

והנה לכאורה יש לפשוט הספק ממש"כ המ"א (סי' תצ"ב סק"ג), דאם יש מילה או חתונה באותה שבת שמברכים בה"ב, נוהגים לברכו במנחה משום דשנינו בברכות (ל) "מהיות טוב אל תקרי רע", והסביר המאמר מרדכי (סי' תצ"ב סק"ב), דאין טוב להזכיר ענין תענית בצבור בשעת שמחת המילה

והחתונה שעיקרה בשחרית, ולכן כיון שיכולים להזכירו במנחה עושים כן, ואין זה אלא לסימנא טבא לבעל השמחה.

בספר ליקוטי מהרי"ח (ח"ג במנהגי חודש אייר) הקשה דבשלמא במילה שהשמחה היא רק בשחרית בזמן המילה, אבל בחתן מה לי בשחרית ומה לי במנחה, ותי' דאפשר ליישב עפמשי"כ במנהגי המהרי"ל (הלכות נשואין סוף אות ט') דברוב פעמים היו מונעים החתן מלבא למנחה בשבת כדי שהציבור יוכלו לומר "צדקתך צדק" (וע"ע מש"כ בסוגי זו במעדני יו"ט ח"ד סי' קל"א).

סיכום לדינא

הרי מבואר שאין קפידא לומר ה"מי שבירך" דווקא בקרה"ת בשחרית, דהרי כשיש חתן בביהכ"ס, כ' המ"א שיאמרו ה"מי שבירך" במנחה, וא"כ כיון שיש כמה וכמה טעמים למה ראוי לברך ברכת בה"ב כשמחזיק הס"ת בידו, נראה שאם אין ס"ת לציבור זה בתפילת שחרית, והם יודעים ששיגו ס"ת לקרה"ת אחרי התפלה או במנחה, ימתינו מלברך המתענים בה"ב עד ששיגו הס"ת.

האם סופר יכול לכתוב סת"ם כשאינו הולך למקוה

סופר מחו"ל התקשר לשאול, מכיון שכל המקוואות של גברים סגורות, ואין לו אפשרות לטבול, האם מותר לו לכתחילה לכתוב סת"ם בלי ללכת למקוה, או שמא מספיק ע"י רחיצת תשעה קבין, והוא הסביר שבהתחלה כאשר המקוואות נסגרו, כיון שהיה סמוך לפסח, הוא לא כתב כלל, אבל עכשיו הוא לא יודע כמה זמן הדבר ימשך, והוא צריך לכתוב, אב"א משום שיש לו הזמנות שצריך לכתוב לפני תאריך מסויים (מי שצריך מזוזות משום שמתחתן ונכנס לדירה חדשה, ומי שהזמין תפילין לבנו הבר מצוה), ואב"א משום שהוא צריך פרנסה.

כ' בקסת הסופר (סי' י"א סי"ח) וז"ל יש סופרים זהירים שלא לכתוב שם קודש בלי טהרת הגוף, ונכון הוא, ולפעמים משום זה כותבין יריעה שלימה ומניחין פנוי מקום השמות, לכתבן אח"כ לכשיטבלו במקוה טהרה, וגם זה נכון, אך לעשות כן בכל הס"ת, יש לחוש מחמת שכל הכתב נתיישן קצת, והשמות יהיו בכתב חדש יהיה נראה כמנומר, ואין לעשות כן עכ"ל. והנה לכאורה צריך לדעת מהיכן מצא מקור לחומרא זו, לטבול לפני כתיבת השמות הקדושים.

בלשכת הסופר (שם סק"ד) הביא ירושלמי (ברכות פ"ה ה"א), הכותב את השם, אפילו מלך ישראל שואל בשלומו, לא ישיבנו. היה כותב ב' וג' שמות, הרי זה מפסיק ביניהם ומשיב. ופי' הנמו"י (הלכות קטנות ה"י ס"ת ג' ב' ד"ה היה כותב) כגון שהניח ביריעה שמות רבים שלא רצה לכתבם מפני שלא היה טהור, ובא לכתבם עתה בבת אחת, וע"ש בלשכת הסופר שהביא דברי הנמו"י כמקור שצריך לכתוב השמות בטהרה, אבל נוי"א אם כולם מסכימים שמותר לכתחילה לדלג על השמות ולכתבם בהפסקות. אבל רע"א (בהגהותיו יו"ד סי' רע"ו ס"ב) לא העתיק הלשון "מפני שלא היה טהור", אלא "מפני שלא היה המקום נקי", ולפי"ז אין מקור בכלל להאי חומרא.

אבל יש לציין שבמושב זקנים לבעלי התוס' בפי' פקודי (ל"ט ל"ז) על הפסוק "ויכתבו עליו מכתב פיתוחי חותם" כ' וז"ל הקשה החסיד מהו "ויכתבו", וכי כאחד היו יכולים לכתוב, ותי' משום דהוצרכו לכתוב השם, והוצרכו יי לעמוד על גביו כדי לכוון יחד, מכאן היה אומר החסיד, אדם שכותב אזכרות במזוזה ובתפילין ובס"ת, צריך עשרה, ולטבול, ולהיות במקום טהרה, מפני שאין דבר שבקדושה פחות מעשרה עכ"ל. כמו"כ כ' בספר האשכול (ה"י ס"ת סי' י"ז) וז"ל שמיע לן האינדנא, דאיכא סופרים שאין כותבים השמות אלא מניחים חלק מקום השמות, וכשמסיימין כל התורה כולה, מטהרין עצמם וכותבים השמות עכ"ל. שוב ראיתי שהערוה"ש (סי' ל"ב סמ"ב) כ' כיון שיש בכתיבת השם סודות גדולים ונוראים, לכן נכון שכל סופר יטבול טבילת עזרא.

אמנם העירו על רע"א, דאם הגירסא שהוא הביא היא הנכונה, א"כ מה הנ"מ בין כתיבת השמות לכתובת שאר הכתב, דבשלמא לענין טבילת עזרא, י"ל דס"ל, הואיל ומעיקר הדין בטלוהו, א"כ הסופר החמיר רק בשמות לרוב קדושתם, אבל אם המקום אינו נקי, א"כ אין נ"מ בין השמות לשאר כתיבה (משנת הסופר על הקסת הסופר שם בביאור הספר ד"ה טהרת הגוף). יש לציין שהעירו שמנהג ישראל לכבד אוהביו וידידיו בגמר כתיבת הס"ת, ומי יודע אם כולם נטהרו במקוה, אלא מוכח שאם יש קפידא, הוא רק בכתיבת השמות ולא בשאר הס"ת וצ"ע.

אבל מביאים שמרן החזו"א זצ"ל אמר שאין שום הידור לטבול אפילו טבילת עזרא לפני שכותב מזוזות (מעשה איש ח"ו עמוד פ"ט וארחות רבינו ח"ג עמוד קע"ד).

ולכן למעשה, כיון שמצאנו בברכות (כ"ב.) שבמקום טבילת עזרא יכול להתרחץ בתשעה קבין, וכן הובא להלכה בשו"ע (סי' פ"ח) ובמ"ב (שם סק"ד), א"כ כיון שהטבילה הזו לפני כתיבת השמות אינה מוזכרת בגמ' בודאי יכול להסתמך על תשעה קבין, ומ"מ אם מי שהזמין התפילין או המזוזות התנה אתו שהוא חייב לטבול במקוה לפני שכותב את השמות הק', נראה דצריך לקבל ממנו רשות לכתוב כשלא טבל במקוה אלא ברחיצת תשעה קבין, ואם אינו מסכים, אין המזמין יכול לבטל ההזמנה משום שהסופר אנוס, אלא הסופר ימשיך לכתוב עבורו לכשיוכל לטבול במקוה.

שיעור ממורנו ורבינו

מרא דאתרא דשכונת "אדמור מצאנז-והסביבה"

הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

המשך שאלות מעשיות הקשורים למגיפת הקורונה

אור לז' אייר תש"פ

בס"ד

שנמסר עבור ביהכנ"ס דחסידי ראדזין

רח' אהרונסון 8

בני ברק

זקן חושב שלא ספר ספה"ע והפיליפיני המטפל בו אומר שהוא שמע שספר

מעשה שהיה בזקן שלפעמים שוכח דברים, שהתפלל מעריב ביחידות בביתו (כמו שהרבה עושים בתקופה זו), וכשהגיע לספור ספה"ע בלילה אחרי מעריב, נזכר שאתמול בלילה שכח לספור ספה"ע, וממילא לא יוכל להמשיך לספור בברכה, ולכן התקשר לבנו לשאול אותו אם יכול להמשיך לספור בברכה. באמצע השיחה אמר הפיליפיני המטפל בו, "אדוני היקר, אני שמעתי היאך אמרת "לשם יחוד" בכזה כוונה אתמול בערב", ולכן הזקן שואל אם יכול לסמוך עליו כדי להמשיך לספור בברכה, ואת"ל שא"א לסמוך עליו, האם עדותו מטיל ספק בדבר, ואז יוכל להמשיך לספור בברכה בשאר הימים מדין ספק ספיקא (עי' מ"ב סי' תפ"ט סקל"ח).

שיטת הרמב"ם שאפשר להאמין פסולי עדות כשניתן לברר אם הדבר אמת

כ' הרמב"ם (הל' גירושין פ"ג הכ"ט) אע"פ דקיי"ל "על פי שני עדים יקום דבר", מ"מ מצאנו שחז"ל התירו אשת איש בעדות אשה או עבד או שפחה או גוי המסיה לפי תומו, ועד מפי עד, ומפי הכתב, ובלא דרישה וחקירה, שלא הקפידה תורה על העדת שני עדים ושאר משפטי העדות, אלא בדבר שאין אתה יכול לעמוד על בוריו אלא מפי העדים ובעדותן, כגון שהעידו שזה הרג את זה, או הלוח את זה. אבל דבר שאפשר לעמוד על בוריו שלא מפי העד הזה, ואין העד יכול להשמט אם אין הדבר אמת, כגון זה שהעיד שמת פלוני, לא הקפידה תורה עליו, שדבר רחוק הוא שיעיד בו העד בשקר (ועי' ביבמות צ"ג: סברא דמילתא

דעבידי לגלויי לא משקרי אינשי). לפיז בנד"ד, כיון שאין שום אפשרות לדעת אם הזקן ספר ספה"ע אתמול, ממילא א"א לסמוך על עדותו של הגוי, דאין זה מילתא דעבידי לגלויי.

גדר נאמנות נכרי כשמסיח לפי תומו

אבל אפשר היה מקום לומר, דמצאנו שגוי נאמן כאשר הוא מסיח לפי תומו, וכאן אף אחד לא שאל את הגוי, וא"כ אפשר יש להגדיר את הדבר כמסיח לפי תומו. אבל נראה דיש לדחות סברא זו מתלת טעמי. ראשית כל הש"ך (יו"ד סי' צ"ח סק"ב) כ' דגם אם הגוי מסיח לפי תומו, אינו נאמן בדין דאורייתא, והרי כאן הנידון הוא אם הזקן יכול להמשיך לברך ספה"ע בברכה, ולכמה ראשונים ברכה לבטלה היא איסור דאורייתא, הגם שבספה"ע יש על מי לסמוך שכל יום הוא מצוה בפני"ע, ושפיר יכול להמשיך לספור בברכה גם אם דילג יום אחד, ואמנם אנחנו מחמירים בזה, מ"מ כיון שיש מחלוקת בדבר, הוי ספק דאורייתא, ואפשר בכה"ג אין לסמוך על הגוי שמסיח לפי תומו. אבל יש לדחות קצת לפמש"כ הט"ז (יו"ד סי' צ"ח סק"ב) דהא דאין גוי נאמן במסל"ת בדין דאורייתא, היינו דווקא במידי דבעי עדות דווקא, משא"כ באיסור והיתר שפיר מהני דלא בעינן עדות גמורה אלא סגי אם יש לנו הוכחה.

ובלא"ה יש עוד סברא שלא נאמין לו, דבכל מסיח לפי תומו אין לגוי שום נ"מ בעדותו, משא"כ כאן שבדאי ימצא חן בעיני הזקן אם יעזור לו לפשוט את ספיקתו, ואע"פ שמסתבר לומר שהגוי אינו יודע שעל ידי עדותו, הזקן יוכל להמשיך לספור בברכה, מ"מ אין שמחה כהתרת הספיקות, וזה גופא הנאת הגוי שימצא חן בעיני המעביד שלו, כשיפשוט את ספיקתו. שוב ראיתי בחזו"א (יו"ד סי' קפ"ט סק"ז) שכתב וז"ל נראה דווקא בניכרין הדברים שבא כשיחת בני"א להראה לו דבר בלתי שכיח שאדם אוהב לראות דבר בלתי רגיל, והיינו מסיח לפי תומו, אבל אם השומע מרגיש שיש לו להמספר כוונה בזה, אין זה מסל"ת.

עוד יש לציין שנחלקו הראשונים בסיבת ההיתר של מסיח לפי תומו, דבשו"ת הריב"ש (סי' תל"ג) מבואר שנאמנות מסל"ת מבוססת על מילתא דעבידי לגלויי, שאינו רוצה לימצא שקרן, ואילו הריטב"א (יבמות קכ"א. ד"ה מתני') ס"ל דנאמנות מסל"ת היא נאמנות חלשה, והיא בנויה על הסבירות שאדם המסיח לפי תומו אינו משקר (ע"ש שכתב וז"ל אינו מדין עדות, דגוי אינו בר עדות כלל, אלא משום דקים לן דקושטא קאמר כיון שמסיח לפי תומו עכ"ל), ולפיז בנד"ד, כיון שאין הדבר עבידי לגלויי, לפי הריב"ש אין כאן נאמנות של מסל"ת, משא"כ לשיטת הריטב"א, שפיר יש מקום לסמוך עליו, לולא שני הטעמים האחרים הנ"ל.

אבל אפשר יש מקום לסמוך על הגוי מסברא אחרת, דהרי לא בעינן כאן דיני עדות כדי להתיר אשה או כדי להתיר הברש, אלא צריכים גילוי מילתא על מה שנעשה, האם הזקן ספר או לא ספר, ואמנם אינו בגדר מילתא דעבידי לגלויי, בכל זאת אם הזקן סומך עליו אפשר יכול להאמינו כשאומר שספר אתמול

האם יכול לסמוך על עדות בנו הקטן כשאכל כדי שביעה ואינו זוכר אם בירך ברהמ"ז?

יש להסתפק במי שאכל סעודת פת כדי שביעה, ואינו זוכר אם בירך ברהמ"ז, ובנו הקטן אומר לו ששמע שבירך, דלכאורה א"א לסמוך על עדות קטן בדין תורה, אא"כ נאמר דהא דקיי"ל דספק דאורייתא לחומרא, הוא רק מדרבנן (שיטת הרי"ף בקידושין ה: והרמב"ם ה"ל מאכלות אסורות סוף פ"ט), וא"כ יש מקום להאמין לקטן, אבל אם ספק דאורייתא לחומרא הוא מדאורייתא (שיטת תוס' והר"ן בקידושין ה:), א"כ א"א לסמוך על הקטן. אבל זה אינו, דהרי החו"ד (יו"ד סי' ק"י ריש בית הספק) כ' שהרמב"ם מודה דבמצות עשה ספק דאורייתא לחומרא מה"ת, וא"כ א"א לסמוך על הקטן, וצריך לחזור ולברך כמו בכל מי שאכל כדי שביעה והוא מסופק אם בירך ברהמ"ז (סי' קפ"ד ס"ב), אבל מרן בעל אילת השחר זצ"ל אמר, דאע"פ שאינו נאמן, מ"מ יש לחוש משום חשש ברכה לבטלה, דשמא באמת בירך כמו שאמר הקטן, ולכן יחזור ויאכל עוד כזית פת ויתחייב בברהמ"ז בתורת ודאי, או שישמע ברהמ"ז ממי שעדיין לא בירך (הובא בשלמי תודה – סוכות עמוד ש"ס), וכמו"כ אם אכל סעודת שבת ובירך ברהמ"ז, ויש לו ספק אם אמר רצה, הא קיי"ל דמספק צריך לחזור ולברך, ואם קטן אומר לו שהוא שמע שאמר רצה, הלא בדין דרבנן הוא נאמן, אבל נחלקו הפוסקים (בשו"ע יו"ד סי' קכ"ז ס"ג) אם נאמן בדרבנן כשאינו בידו בדלא

איתחזק איסורא, ולכן פסק מרן בעל אילת השחר זצ"ל, דגם בכה"ג, משום חשש ברכה לבטלה, יחזור ויאכל עוד כזית, ורק אח"כ יברך וכנ"ל (הובא בשלמי תודה שם).

אבל מרן הגרישי"א זצ"ל פסק, שגם אם אכל סעודת פת כדי שביעה, יכול לסמוך על הקטן שאמר לו שבירך ברהמ"ז אם הוא סומך עליו בבטחון מוחלט ואין לו ספק, והביא ראיי מהרמב"ם (הל' סנהדרין פכ"ד ה"א) שכתב וז"ל יש לדיין לדון בדיני ממונות על פי הדברים שדעתו נוטה להן שהן אמת, והדבר חזק בלבו שהוא כן אע"פ שאין שם ראיי ברורה.... אפילו היתה אשה או עבד נאמנים אצלו, הואיל ומצא הדבר חזק ונכון בלבו, סומך עליו ודן עכ"ל, וכ"כ בהגהות אשר"י בחולין (פ"ק סי' י"ד) וז"ל אבל רבינו ר' אליעזר ממיץ תירץ, דהא דאמרינן דעד אחד אינו נאמן היכא דאיתחזק איסורא, היינו דווקא באנשים ריקים ופוחזים, דומיא דשנים שהאמינה תורה כמו שהו, ובההיא אין עד אחד נאמן, אבל בעד מהימן וכשר, סמכינן עליה, ואפילו אשה עכ"ל, ולכן פסק דה"ה כשהאדם סמוך ונכון בלבו שבנו הקטן מעיד אמת, יכול לסמוך עליו (הובא בספר קב ונקי ממור"ר הגר"י זילברשטיין שליט"א – ח"א סי' נ"ה).

לאכול על שלחן של בתו וכלתו האוכלות נבילות וטריפות כשמאמין להן שאינן משקרות לו

ולכאורה יש להביא ראיי ליסוד הזה ממש"כ באג"מ (יו"ד ח"א סי' נ"ד), שנשאל מאנשים ברוסי' שסמוכים על שלחן בניהם ובנותיהם האוכלים נבילות וכל דבר איסור, ורובם הם כופרים בה' ובתורתו ר"ל, ושבקי היתירא ואכלי איסורא, וא"כ אינם נאמנים על איסורים, ואין להאבות החלושים והזקנים עצה איך לאכול בשר כשצריכים לו לבריאותם, וגם לא כל דבר מבושל, וחדש שם שאם האב יודע וקיים ליה בגוה דבתו וכלתו שלא יכשילוהו באיסור, משום שמכיר טבעה בידיעה ברורה ע"י שניסה אותה הרבה פעמים, וראה שאינה מכשילתו משום שאינה רוצה לצערו, יכול לסמוך עליה ולאכול מה שמבשלת בעדו, מבשר וכל דבר, כשאומרת לו שהוא מבשר כשר ובכלים שייחדה עבורו, משום שאין זה בגדר נאמנות, אלא בידיעה עצמית שהוא כראיה ממש, כיון שיודע בבירור שאינה משקרת לו (ע"ש ראיותיו), אבל הוסיף (שם יו"ד ח"ב סוסי' מ"ג) דאין להקל בזה רק לאדם חלוש ובשעה"ד, משום שיתכן שידיעתו שבתו נאמנת כבי תרי אינה מעכשיו אלא מלפני הרבה זמן, ויש מקום לחוש שכבר אינה עומדת בנאמנותה. עוד הוסיף שרק בבן ובת וכדומה שייך נאמנות כבי תרי, משא"כ באדם אחר שאין ידיעה תמידית שעדיין עומד בנאמנותו, אין לסמוך עליו כבי תרי לומר בידיעה ברורה שאינו משקר.

לפי"ז י"ל בנד"ד, שאם הזקן סמוך ונכון בלבו שהפיליפיני אינו משקר, יש מקום לומר שיכול לסמוך עליו, וגם לפי האג"מ שהתנה שהנאמנות של בן ובת כבי תרי, היא רק אצלם שיש ידיעה תמידית, משא"כ באדם אחר שאין לו ידיעה תמידית, א"כ בנד"ד כיון שהפיליפיני גר אצלו ונמצא אתו רוב שעות היום, ג"כ יכול לסמוך עליו אם אכן יודע שעומד בנאמנותו.

סיכום לדינא

תבנא לדינא, נראה שאם הזקן מאמין לפיליפיני בכל מה שהוא אומר, יש צד גדול שיכול לסמוך עליו, ועכ"פ אפילו אם א"א להאמין אותו, בכל זאת אחרי דיבורו של הפיליפיני, הרי הוא במצב של ספק, וממילא בצירוף השיטות שכל יום הוא מצוה בפנ"ע, נראה שיכול להמשיך לספור בברכה מדין ספק ספיקא.

התנגדות השכנים למנין שמתפללים עם הנה"ח משום שמתעוררים מהרעש

לאור המצב, מנין קבוע בבית הכנסת התחילו להתפלל שחרית כל בוקר עם הנץ החמה בחצר שעל יד ביהכנ"ס, אבל השכנים מתלוננים שהתפלה מעורר אותם משינתם. מקום הספק הוא, האם תקנת יהושע בן גמלא (ב"ב כ"א). שהתיר ללמד תשב"ר במקום שמפריע לשכנים, היתה תקנה מיוחדת אך ורק להגדיל תורה ולהאדירה, או שמא התקנה כוללת כל דבר מצוה.

אין שכנים יכולים לעכב דבר מצוה אע"פ שמפריע להם

בשו"ע (ח"מ סי' קנ"ו סי"ג) נפסק וז"ל יש לו ללמד תינוקות ישראל תורה בתוך ביתו, ואין השכנים יכולים למחות בידו ולומר לו אין אנו יכולים לישון מקול התינוקות של בית רבן, וה"ה לכל מיילי דמצוה, שאינם יכולים למחות בידו עכ"ל. הרי מפורש דלאו דווקא לתלמוד תורה, אלא גם לכל דבר מצוה אין השכנים יכולים לעכב, וכן נקטו רוב האחרונים (ט"ז שם סק"א, ולבוש שם סי"ג, ושו"ת חת"ס ח"מ סי' צ"ב, ושו"ת משנה הלכות ח"ד סי' רי"ב). אבל עדיין יש להסתפק אם האי דינא נאמר גם בשעות הלילה שרוב אנשים ישנים.

הלומד תורה בקול באמצע הלילה בבהמ"ד או בבית

בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' רכ"ד) פסק שאין שום היתר לת"ח ללמוד מאוחר בלילה בבהמ"ד בקול רעש גדול באופן שמפריע שינת השכנים, והסביר שיכול ללמוד בקול בלי להפריע להם, ואין זה דומה להמבואר בשו"ע בה"ל שכנים (ח"מ סי' שני"ו סי"ג) שיכול ללמד תינוקות בתוך ביתו ואין השכנים יכולים למחות בידו בטענה שקול המלמד והתינוקות מפריע לשינה שלהם, משום ששם אין אפשרות אחרת, והם צריכים להגביה את קולם בלימוד, אבל גם בזה מבואר בשו"ע (יו"ד סי' רמ"ה סי"א) שההיתר הוא רק מקצת בתחילת הלילה, ואם יש חולים בסביבה או באותו בנין, בודאי צריך לחשוש לבריאותם.

מאיידך גיסא בשו"ת משנה הלכות (ח"ד סי' ר"י) העיר, דלא מיבעיא תלמידי חכמים הלומדים בבית המדרש דרך לימודם אפילו בקול שמעורר השכנים, אין בזה איסור כל שהוא אפילו רעש כקול הר סיני (כל שאינו מכתכוון להפריע ח"ו), אלא אדרבה רבים או אפילו יחיד בביתו הלומד בקול בלילה, ליכא בזה איסור ח"ו, אלא מצוה וחיוב, וכבר אחז"ל בעירובין (י"ח:). כל בית שנשמעים בו דברי תורה בלילה, שוב אינו נחרב – ופרש"י שם להכי נקט לילה שהקול נשמע למרחוק, וע"ש עוד ראיות לזה.

יש להוסיף שמרן הגר"ח קניבסקי שליט"א סיפר, מעשה בבחור שלמד בקול רם בשעה 11.00 בלילה במרפסת הישיבה, ואחד מהשכנים צעק שמפריעים לו לישון, ורצה להכנס לביהמ"ד, ובחור אחד סגר הדלת כדי שלא יוכל להכנס, והמשיך ללמוד בקול רם, וכששמע מרן החזו"א זצ"ל אמר לו "טוב עשית, משום שאסור לו להפריע ללמוד" (מעשה איש ח"ד עמוד ע"ד). אבל כל זה הוא רק בישיבה שיש רשות לבחורים ללמוד שם בקול, ואסור להשכנים להפריע הלימוד בישיבה, ופעם באו שכנים להתלונן שרעש הלימוד בישיבת תפארת ציון מפריע להם, וענה להם "עוד יבא זמן שכל בנין שני בבני ברק יהיה ישיבה או ביהכנ"ס" (מעשה איש ח"ד עמוד צ"ח, אבל ע' בדרך שיחה ח"ב עמוד שמ"א, שלא משמע כן וצ"ע).

עוד יש להוסיף שמרן החזו"א זצ"ל אמר, שאם בחור לומד בבית המדרש בישיבה מאוחר בלילה, ומפריע בחורים אחרים מלישון, ילמוד בשקט ולא ירעיש (הובא בשערי הוראה קובץ ג' עמוד רי"ח). וע"ע בפתחי חושן (ח"ד עמוד תכ"ז) שהעיר דכל שאפשר לעשות באופן שלא יפריע למנוחת השכנים יעשה, והעירו דלכאורה יש לחלק בין הפרעה לשכנים להפרעה לבחורי ישיבה.

סיכום לדינא

לאור כל הני פסקים בענין לימוד תורה בקול בלילה כשמפריע לשכנים, נראה שאין היתר לעשות מנין בשעה שרוב השכנים עדיין ישנים, אם מתפללים בקול וזה יעורר השכנים משינתם, לא מיבעי לפמש"כ בשו"ת שבט הלוי, אלא גם המשנה הלכות לא הביא ראיי"י שיש להקל אלא בתלמוד תורה ולא בתפלה, וגם לפי מרן החזו"א זצ"ל, הוא רק היקל בתוך הישיבה משום ששם יש רשות לבחורים ללמוד שם בקול, משא"כ במנינים שמתפללים מחוץ לבתי כנסיות, דאין זה מקום תפלה, אין להם רשות להתפלל שם כ"כ מוקדם אם זה יפריע לשכנים. יש להוסיף עוד הרגשה, שאינו מתקבל על הדעת שתפילות ותחנונים יתקבלו בשמים, כשהם באו על חשבון צער של אחרים.

האם יכול לקיים מצות פדיון הבן ע"י העברה בנקאית

לפני כחודש ימים נולד בנו בכורו לאברך בבני ברק, אבל משך החודש, נחלה במחלת הקורונה ל"ע ועכשיו הוא בבידוד, אבל הוא צריך לקיים מצות פדיון הבן. הוא אינו יכול ללכת לכהן כדי לפדות

את בנו, ואין כהן שמוכן לבא אליו, אבל יש לו גיס בירושלים שהוא כהן, ואבי הבן כבר קיבל מסר ברור מחמיו, שהוא בטוח בלי שום ספק שהוא יקח את גיסו כדי לקיים את המצוה של פדיון הבן, דהא קיי"ל "מבשרך אל תתעלם" (אבי הבן אמר שהוא לא מרגיש שיוכל להשתמט מה"פקודה" של חמיו), וגיסו אינו יכול לבא לבני ברק, לכן שאל אם יכול לפדות את בנו בהעברה בנקאית, מחשבונו לחשבון בנק של גיסו, או לחילופין אפשר ידחה את הפדיון הבן עד שיבריא ויתאפשר לו לקיים את המצוה כמקובל.

פדיון הבן בשטר

כ' בשו"ע (יו"ד סי' ש"ה סי"ג) שאין פודין את הבכור בשטרות משום שאין גופן ממון, ונחלקו הפוסקים אם אפשר לפדות בשטרות כסף שהן במקום מטבעות כסף וזהב, ולמעשה מנהג העולם להחמיר שלא לפדות רק במטבעות שהן עצמן כסף (ערוה"ש שם סי"ח), ובדיעבד אם כבר קיים את המצוה בשטרות, כ' הפוסקים שיחמיר לפדות את בנו שנית בלי ברכה. לפ"ז בנד"ד, לא שייך לפדות את בנו ע"י העברה בנקאית, דאפילו אם הכהן יקבל את הכסף באותו יום, אבל אבי הבן לא נתן שום כסף לכהן, ואדרבה זה יותר גרוע מפדיון ע"י שטרות.

פדיון הבן בשבת

עוד יש לדון, דיש בזה חסרון שלא יוכל לברך על הפדה"ב כמו שמברכים לפני כל מצוה, והרי שנינו בתרומות "ערום לא יתרום" משום שהוא יפסיד את הברכה בהיותו ערום ואינו יכול לברך, וממילא גם בנד"ד י"ל הכי, דהרי אינו יכול להקנות הכסף לכהן בשבת, ומתי יברך. והנה מבואר בשו"ע בה"ל שבת (סי' של"ט סי"ד) שאין פודין הבן בשבת, והסביר המ"ב (סקכ"ז) דאע"פ שאינו יכול לפדות בכסף בשבת כיון שהוא מוקצה, מ"מ הייתי חושב שיכול לקיים את המצוה בזמנו בשוה כסף, קמ"ל דאפילו בכלי ששוה חמשה סלעים ג"כ אסור משום שדומה למקח וממכר, ואין לומר שיתן המעות לכהן בערב שבת, וכשיגיע יום השלושים ואחד בשבת שאז הוא זמן המצוה, יחול הפדיון, זה אינו, משום שאז לא יוכל לברך, דבערב שבת אינו יכול לברך כיון שעדיין לא חלה המצוה עליו, ואיך יאמר "וצונו", ובשבת ג"כ אינו יכול לברך כיון שאינו עושה שום מעשה, לכן פסק שימתין עד אחרי שבת. מקור האי דינא שאין לפדות בשבת הוא שו"ת תרומת הדשן (סי' רס"ט), ושם הוסיף עוד טעם למה אין לפדות בערב שבת כדי שיחול הפדיון בשבת, דהרי הסעודה שעושין היא סעודת מצוה ומדינא דגמ' (עי' ב"ק פ. רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי ישוע הבן – ופרש"י משתה שעושין לפדיון הבן בכור), ואימתי יעשנה, דהרי בערב שבת עדיין אין הבן פדוי ולא מלאו לו לי יום, והיאך יעשו סעודה לפרסם המצוה כשהוא לא פדוי עדיין, ואם יעשו הסעודה בשבת, מאן נימא לן דאיכא פרסום בכה"ג שאין רואים הפדיון בשעת הסעודה.

דרך אגב, יש נידון באחרונים אם מותר לעשות קנין בערב שבת על מנת שיחול בשבת, כגון למכור דבר ביום חול במשיכה או בכסף ע"מ שהקנין יחול בשבת, דהרי נפסק בשו"ע בה"ל שבת (סי' רנ"ב סי"א) מותר להתחיל במלאכה בערב שבת סמוך לחשיכה, אע"פ שאינו יכול לגמרה מבעו"י והיא נגמרת מאליה בשבת, ולפ"ז כ' בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' קל"א) ושו"ת שואל ומשיב (מהדורא שתיטאי סי' נ"ו) ושו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' ע"ב וסי' קי"ז) דמותר לעשות קנין בערב שבת כדי שיחול בשבת, ואע"פ שיכול לחזור בו בשבת מהקנין שעשה בערב שבת, מ"מ כל זמן שעדיין לא חזר בו נעשה הקנין מאליו בשבת.

אבל בשו"ת רע"א (ח"א סי' קנ"ט) ובשו"ת כתב סופר (או"ח סי' מ"ו) ובשו"ת אבני נזר (או"ח סי' נ"א) כ' שאסור לעשות כן, דכל ההיתר לעשות מלאכה בערב שבת שממשיכה בשבת, היינו רק מלאכה שאינה צריכה מעשה האדם, משא"כ בקנין, שאם לפני שבת ימות המקנה או שימכרנו למי שהוא אחר, יתבטל הקנין, ממילא נחשב כאילו הקנין נעשה בשבת מחמת האדם, ולכן אסור. אמנם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א (בשו"ת הלכות סי' ש"ו סי"ב) דייק מדברי המ"ב הנ"ל דאין איסור לעשות קנין בערב שבת כדי שיחול בשבת, דהרי הסביר שהסיבה למה אין אפשרות לעשות פדה"ב בשבת ע"י נתינת הכסף לכהן בערב שבת ע"מ שיחול הפדיון בשבת, הוא משום שאינו יכול לברך, ולא כ' משום שאין אפשרות לעשות קנין בערב שבת בכדי שיחול בשבת, משמע דס"ל שמטעם הקנין אין איסור בדבר, והביא שגם החזו"א (דמאי סי' ט' סק"יב) כ"כ ודייק מהר"ש שם (פ"ד מ"ד) שאינו עובר משום שבות בשבת עי"ז.

פדיון הבן ע"י שליח

עכ"פ מוכח מכל הנ"ל שאין לפדות את בנו אם לא יוכל לברך על הפדיון. ולכן הסתפק האברך האם עדיף שימנה שליח לקיים את המצוה עבורו, דבר שמאוד קשה לו לעשות – מצוה נדירה כזו, שבדרך כלל יכול לקיים רק פעם אחת בחייו, או שמא ידחה את המצוה עד שיבריא ואז יקיים את המצוה בעצמו. מקום הספק הוא לפמשי"כ הלבוש בהל' בין המצרים (או"ח סי' תקנ"א סי"ז) דמי שמאחר מלפדות את בנו, עובר בעשה בכל יום, אבל מאידך גיסא, הרמ"א בהל' פדה"ב (יו"ד סי' ש"ה סי"ג) פסק שאין פודין הבן ע"י שליח. אבל כבר תמהו כל האחרונים על החידוש הזה, דהא קיי"ל דשלוחו של אדם כמותו, ולמה אינו יכול למנות שליח כדי לפדות את בנו, והסביר בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רצ"ז) דכוונת הרמ"א היא, שאינו מקיים המצוה אם השליח פודה את הבן ממעות שלו, ואינו מזכה את המעות לאב. אבל אם האב נותן לו כסף, שפיר יכול לפדותו ע"י שליח, אלא שבודאי היה עדיף אם האב יקיים את המצוה בעצמו מדין מצוה בו יותר מבשלוחו. אבל לפי הלבוש הנ"ל, אסור לו להשהות את המצוה משום שעובר בעשה בכל יום ויום, אבל למעשה רוב הפוסקים חולקים על חידוש זה, והם סוברים דאע"פ שבודאי צריך לקיים את המצוה בזמנו מדין זריזין מקדימין למצוות, וגם שהיום הזה הוא זמן המצוה, מ"מ אם מאחר את המצוה, אינו עובר עבירה כמו שחידש הלבוש.

מצוה בו יותר מבשלוחו או מצוה מהודרת ע"י שליח

לפי"ז יש להסתפק אם עדיף לקיים המצוה בזמנה ע"י שליח, או לקיימה שלא בזמנה בעצמו לכשיתרפא, וכידוע שהחיי אדם (כלל סי"ח סי"ז) מביא ספיקת המבי"ט, האם עדיף שיכתוב ס"ת בעצמו, אע"פ שהכתב לא יהיה כ"כ מהודר, או שמא עדיף לשכור סופר שיכתוב הס"ת יותר בהידור, ונשאר בצ"ע, וא"כ גם בנד"ד יש להסתפק אם יקיים המצוה יותר בהידור, ע"י שיקיימה בזמנה ע"י שליח, או שימתין עד שיתרפא כדי שיוכל לקיימה בעצמו מדין מצוה בו יותר מבשלוחו.

תבנא לדינא, למעשה כבר הארכנו בספיקת הח"א בהל' חנוכה, ונראה שבנד"ד עדיף שימתין לקיים המצוה לכשיבריא, שהשי"ת ישלח לו רפואה שלימה.

ניתן לצפות ולהוריד את כל שיעורי מרן הרב שליט"א באתרנו:
<http://pninim.co.il/> תחת הלינק: **שיעורי הגאון רבי יום טוב זנגר**